

SUOMEN EDUSKUNNAN KOKOONPANON STABILITEETTI II MAAILMANSODAN JÄLKEEN

Pertti Timonen

---

1. Johdanto

1.1. Poliittinen stabiliteetti

»Mikään ei muutu, ellei kaikki muutu.»
(Erno Paasilinna)

Karkeasti luokitellen poliittista stabiliteettia käsittelevät tutkimukset voitane jakaa kahteen ryhmään. Toisen ryhmän muodostavat sellaiset tutkimukset, joissa poliittinen stabiliteetti käsitetään hyvin laajasti ja joissa sitä yleensä pyritään mittaamaan erilaisilla indekseillä. Nämä indeksit saavat erisuuruisia arvoja useimmiten valtion sisäisten konfliktien perusteella. Pisteytys voi ulottua esimerkiksi yksittäisen hallituksen jäsenen erosta aina sisällissotaan saakka.¹ Toinen tutkimusote on huomattavasti kapea-alaisempi. Sen mukaan huomio kiinnitetään lähinnä poliittisten puolueiden voimasuhteiden muutoksiin ja tätä kautta valtiokoneiston poliittiseen stabiliteettiin. Analyysimenetelmät voivat kyllä vaihdella tämänkin ryhmän piirissä melkoisesti. Huomio voidaan kiinnittää yksinomaan puolueiden voimasuhteiden muutoksiin, mutta yhtä hyvin voidaan mennä askelta pidemmälle ja tarkastella yksittäisten äänestäjien puoluekannan vaihdoksia ja tätä kautta selvittää poliittista stabiliteettia.²

Vaikka poliittinen stabiliteetti käsitettäisiinkin suppeammin — so. poliittisten puolueiden voimasuhteiden vakaisuutena —, on kuitenkin syytä muistaa, ettei se ole riippumaton niistä tekijöistä, joiden perusteella määritetään laaja-alaisempi poliittinen stabiliteetti. Sitä voidaan käyttää jopa yhtenä mittarin osana laaja-alaisempaa poliittista stabiliteettia mitattaessa. Toisaalta näyttää siltä, että kovin laajaa stabiliteettiulottuvuutta ei ehkä kuitenkaan ole olemassa.³

Suomi on yleensä — jotakuta kommunismin suhteellisen suureen kannatukseen epäilevästi suhtautuvaa tutkijaa lukuunottamatta⁴ — todettu II

maailmansodan jälkeen poliittisesti stabiiliksi valtioksi, käsitettiinpä tuo stabiilius sitten suppeammassa tai laajemmassa mielessä.⁵ Poliittisten puolueiden voimasuhteista mainitsee esimerkiksi Jaakko N o u s i a i n e n seuraavaa:⁶

»Suomen puolue-elämälle on edelleen ominaista voimasuhteiden jotenkin suuri pysyvyys...»

Yksi tämän tutkimuksen kannalta tärkeä epävakaisuuden piirre on kuitenkin löydetty; tästä Martti N o p o n e n toteaa väistökirjansa loppusanoissa:⁷

»Edustuslaitoksen jäsenistön epävakaisuus onkin saattanut sen vuoksi lopulta antaa enemmän aihetta huoleen kuin lainsäätäjien vaihtuvuuden hidastuminen siinä määrin, että on voitu puhua oligarkkisten tendenssien esiintymisestä edustuslaitoksen jäsenistössä.»

Tässä artikkelissa on tarkoitus selvittää Suomen II maailmansodan jälkeistä poliittista stabiliteettia kiinnittämällä huomio eduskunnan kokoonpanon erilaisiin muutoksiin.

1.2. Äänestäjän mahdollisuudet muuttaa eduskunnan kokoonpanoa

Sen seikan selvittämiseksi, mitä mahdollisuuksia yksittäisellä äänestäjällä on vaikuttaa eduskunnan kokoonpanoon, on syytä tarkastella Suomen vaalijärjestelmää. Sen mukaanhan valitsijan on äänestettävä jotakuta yksittäistä ehdokasta. Valitsija ei voi antaa ns. puolueääniä, jotka ovat mahdollisia monissa muissa vaalijärjestelmissä.⁸ Suomen järjestelmä ei siis ainoastaan salli valita yksittäistä ehdokasta, vaan suorastaan pakottaa siihen. Toisaalta tuohon pakolliseen ehdokasvalintaan järjestelmän sallivuus sitten loppuukin, sillä valitsija ei voi asettaa esimerkiksi kaikkia ehdokkaita paremmuusjärjestykseen, mikä sekin on mahdollista eräissä vaalijärjestelmissä.⁹

Äänestäjällä on seuraavat mahdollisuudet yrittää valinnallaan m u u t t a a eduskunnan kokoonpanoa:

- Ehdokkaan vaihto
- Puolueen vaihto

Koska käytännön politiikassa vasemmisto-oikeisto -jako näyttää kaikista päinvastaisista väitteistä huolimatta olevan erittäin tärkeä, voitaneen pragmaattisin perustein kokoonpanon muuttamiseen tähtääviin pyrkimyksiin lisätä vielä yksi keino:

- Vaihto oikeistosta vasemmistoon tai päinvastoin

Kaiken kaikkiaan äänestäjä voi valita seuraavista teoreettisista vaihtoehtoista:

	Ehdokkaan vaihto	Puolueen vaihto	Vasemmiston/ oikeiston vaihto
A	+ *	+	+
B	+	+	—
C	+	—	—
D	—	—	—
E	—	+	—
F	+	—	+
G	—	+	+
H	—	—	+

* + = vaihtaa, — = ei vaihda

Vaihtoehdot F—H ovat epäloogisia. Myös vaihtoehto E on harvinainen, mutta kylläkin silloin tällöin mahdollinen. Yleensä äänestäjä joutuu valitsemaan vaihtoehtoista A—D.

1.3. Muutosten yksiulotteisuus

Äänestäjä voi siis valinnallaan aiheuttaa kolmenlaisia eriasteisia muutoksia eduskunnan kokoonpanoon:

- Vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen muutoksen
- Puolueiden voimasuhteiden muutoksen
- Henkilövaihdoksen

Jotta voitaisiin selvittää, ovatko nämä muutokset mahdollisesti saman poliittisen stabiilitteettiulottuvuuden eriasteisia aineksia, on tarkasteltava sekä valitsijan motivaatioita että lopputulosta, ts. eduskunnan kokoonpanon muutoksia.

Teoreettisesti voidaan ajatella, että halutessaan vähäistä muutosta politiikkaan valitsija ei vaihdakaan puoluetta vaan ainoastaan ehdokasta, jota hän äänestää. Jos hän sen sijaan haluaa suurempaa muutosta, hän vaihtaa myös puoluetta. Puolueen vaihto saattaa muuttaa myös vasemmisto—oikeisto -voimasuhteita. Mikäli tässä esitetty olettaus pitää käytännössä paikkansa, äänestäjän motivaatiot ja lopputulos ovat sopusoinnussa, ja henkilövaihdosten ja puolueiden voimasuhteiden muutosten voidaan katsoa olevan samaa poliittista stabiilitteettiulottuvuutta.

Edellä esitettyä teoriaa ei tietääkseni ole sellaisenaan testattu. Sen sijaan on kyllä tutkittu sitä, kuinka tärkeäksi äänestäjät kokevat ehdokasvalintansa. Vuosien 1958 ja 1966 vaalien osalta tulos on seuraavan asetelman mukainen:¹⁰

	1958	1966
Äänesti puoluetta	80 %	67 %
Äänesti ehdokasta	15	31
Ei osaa sanoa, ei tietoa	5	2
	<hr/> 100 %	<hr/> 100 %

Vuoden 1958 vaaleissa siis 15 % ja vuoden 1966 vaaleissa peräti 31 % piti ehdokkaan valintaa tärkeimpänä valintanaan. Kunnallisvaaleissa ehdokkaan valintaa on pidetty vieläkin tärkeämpänä.¹¹ Sitä paitsi nekin, jotka ovat pitäneet puoluevalintaa ensisijaisena, ovat katsoneet ehdokkaan valinnan tärkeäksi osatekijäksi vaalissa.¹²

Jos tarkastellaan ehdokasvalintaa tärkeimpänä valintanaan pitävien valitsijoiden motivaatioita ja heidän aiheuttamia mahdollisia muutoksia eduskunnan kokoonpanoon, niin ne eivät ole sopusoinnussa, sillä ehdokasvalinta ensisijaisena valintana voi aiheuttaa hyvin erilaisia muutoksia eduskunnan kokoonpanoon. Toisaalta olisi juuri äänestäjien motivaatioiden kannalta epärelevanttia tutkia poliittisia muutoksia vain puolueiden voimasuhteiden muutosten avulla, koska suuri osa valitsijoista kokee ehdokkaan valinnan tärkeimmäksi poliittiseksi valinnakseen. Näin ollen henkilövaihdoksia lienee pidettävä eräänä poliittisen stabiliteettiulottuvuuden osasena.

Lopuksi mainittakoon vielä yksi piirre, joka on tuonut henkilövalintoihin jopa »puoluepoliittista» väriä. Useimpien puolueiden sisällä on nimittäin erilaisia suuntauksia, on SDP:n pälkäneläiset, kokoomuksen remonttimiehet, keskustapuolueen ryhmä -70, SKP:n stalinistit jne. Valinta eri siipiin lukeutuvien ehdokkaiden välillä on vahvasti poliittinen.

Tämän artikkelin toinen tarkoitus on saada saman poliittisen stabiliteettiulottuvuuden eriasteisiksi osiksi havaitut muutokset yhteismitallisiksi ja tätä kautta selvittää eduskunnan kokoonpanon kokonaisstabiliteetti eri vaaleissa.

2. Muutokset eduskunnan kokoonpanossa II maailmansodan jälkeen

2.1. Stabiliteetin mittaaminen

Tauluun 1 on koottu eduskunnan kokoonpanossa II maailmansodan jälkeen tapahtuneet erityyppiset muutokset. Lisäksi on kuvioon 1 poimittu tässä tutkimuksessa erityisen tarkastelun kohteena olevat muutokset eli vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen muutokset, puolueiden voimasuhteiden muutokset sekä henkilövaihdokset. Asetetun tehtävän mukaisesti olisi kyseiset muutokset saatava yhdistetyiksi ja samalla kokonaisstabiliteetti lasketuksi.

Aloittakaamme vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen muutoksista. Mer-

Ta ul u 1. Eduskunnan vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen (c) muutosten, puolueiden voimasuhteiden (a) muutosten sekä henkilövaihdosten (b) absoluuttiset määrät eri vaaleissa II maailmansodan jälkeen.*

	1945		1948		1951		1954		1958		1962		1966		1970	
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
SKDL	+49	43	-11	10	+ 5	14	± 0	13	+ 7	14	- 3	12	- 6	15	- 5	15
SDP	-35	15	+ 4	20	- 1	17	+ 1	8	- 6	16	-10	12	+17	26	- 3	19
SMP/SPP	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 1	1	+17	17
KESK/ML	- 7	21	+ 7	21	- 5	17	+ 2	11	- 5	13	+ 5	19	-13	16	-13	12
LKP/KP/ED.P	+ 3	7	- 4	1	+ 5	7	+ 3	7	- 5	2	+ 5	6	- 4	4	- 1	5
KOK	+ 3	21	+ 5	13	- 5	8	- 4	6	+ 5	13	+ 3	12	- 6	9	+11	21
RKP	- 4	6	± 0	4	+ 1	4	-2	3	+ 1	4	± 0	6	- 2	7	± 0	2
IKL	- 8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
RKP/VAS	+ 1	1	- 1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TPSL	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 3	2	- 1	±0	+ 5	6	- 7	—
VAP.MIEL.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 1	1	- 1	—	—	—
PP	- 2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
SKL	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 1	1
Yhteensä	±56	114	±16	69	±11	67	± 6	48	±16	64	±14	68	±23	84	±29	92
Yhteensä (c)	(±14)		(± 7)		(± 4)		(± 1)		(± 4)		(±14)		(±16)		(±15)	

* Taulukon tulokset pohjautuvat seuraaviin lähteisiin: Eduskunnan kalenteri vuosilta 1939, 1945, 1948, 1951, 1954, 1958, 1962, 1966 ja 1970, Noponen, Martti; Suomen eduskunnan jäsenistö 1907—1970, 2 Suomen Eduskunta vuosilta 1939—1944, 1945—1947, 1948—1950, 1951—1953, 1954—1957, 1958—1961, 1962—1965, 1966—1969 ja 1970—1973 sekä SVT XXX A:20, XXIX A:21, XXIX A:23, XXIX A:24, XXIX A:26, XXIX A:28, XXIX A:29 ja XXIX A:31.

Henkilövaihdokset on laskettu siten, että edustaja on katsottu uudeksi, ellei hän ole tullut valituksi edellisissä vaaleissa.

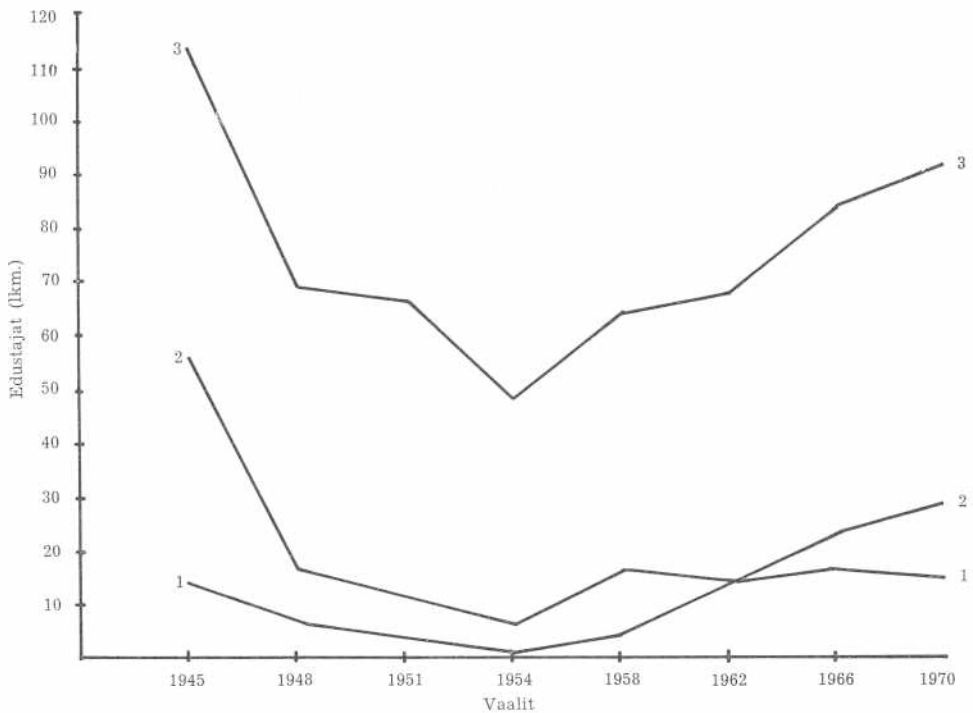
kitkäämme muutoksen absoluuttista määrää A:lla. Saadaksemme A:n suhteutetuksi laskemme sen prosenttisen osuuden kokonaismäärästä eli

$$\frac{100 A}{N (= 200)} \%$$

Suhteellista muutosta osoittavaa lukua voidaan vielä selventää siten, että se tulee sitä suuremmaksi mitä vähemmän muutoksia on tapahtunut eli mitä stabilimpi vaalien tulos on ollut. Näin saadaan muodostetuksi seuraava kaava:

$$\left(100 - \frac{100 A}{N}\right) \%$$

Kuvio 1. Eduskunnan vasemmisto — oikeisto -voimasuhteen muutosten (1), puolueiden voimasuhteiden muutosten (2) sekä henkilövaihdosten (3) absoluuttisten kokonaismäärien kehitys eri vaaleissa II maailmansodan jälkeen.

Jos samalla tavoin merkitään puolueiden voimasuhteiden muutosten kokonaismäärää B:llä ja henkilövaihdosten kokonaismäärää C:llä, saadaan vastaavat kaavat:

$$\left(100 - \frac{100 B}{N}\right) \% \quad \text{ja} \quad \left(100 - \frac{100 C}{N}\right) \%$$

Näiden kaavojen perusteella stabiliteetti on saanut saman merkityksen kuin ennallaansäilymisprosentti. Näistä osastabiliteeteista olisi vielä koottava kokonaisstabiliteetti eli eduskunnan kokoonpanon poliittinen ennallaansäilymisprosentti. Yksinkertaisin keino tähän näyttää olevan näiden osastabiliteettien aritmeettisen keskiarvon laskeminen eli

$$\left(100 - \frac{100 (A + B + C)}{3 N}\right) \%$$

Mutta onko näin saatu tulos mielekäs? Kysymyksessähän on poliittisesti varsin eriasteisten muutosten keskiarvo. Esimerkiksi kymmenen edustajan muutos vasemmisto—oikeisto -voimasuhteissa lienee toki poliittisesti melkoisesti merkittävämpi kuin kymmenen edustajan vaihtuminen. On kuitenkin huomattava, että C sisältää sekä A:n että B:n, ja B vielä puolestaan A:n. (C voi — ainakin teoriassa — olla pienempi kuin B, mikäli edustajien kohdalla on tapahtunut lukuisia loikkauksia puolueesta toiseen. Tällöin henkilöiden pysyminen samoina, vaikka puoluekanta onkin vaihtunut, pitää laskuteknisesti stabiliteettia korkeampana, kuin jos myös henkilöt olisivat vaihtuneet, mitä voidaan pitää myös loogisesti oikeana.). Näin ollen vasemmiston ja oikeiston voimasuhteen välinen muutos painottuu automaattisesti kolme kertaa voimakkaammin kuin henkilövaihdos. Samoin puolueiden voimasuhteiden muutos saa kaksinkertaisen painotuksen henkilövaihdokseen verrattuna ja 2/3 vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen muutoksen painotuksesta.

Ellei haluta luokitella vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen muutosta omaksi luokakseen, vaan katsotaan, ettei se ole tavanomaista puolueiden voimasuhteiden muutosta kummempi, voidaan kokonaisstabiliteetti laskea kaavasta:

$$\left(100 - \frac{100 (B + C)}{2 N}\right) \%$$

Näin laskettuna stabiliteetti saa yleensä alhaisempia arvoja, koska stabiilein tekijä ei ole enää omana yksikkönään (sisältyy kyllä muihin); puolueiden voimasuhteiden muutosten ja henkilövaihdosten painotusten välinen suhde säilyy ennallaan. Tätä kaavaa on käytetty laskettaessa vasemmiston ja oikeiston sisäisiä stabiliteettiarvoja (ks. taulu 2). Koska vasemmiston ja oikeiston edustajien lukumäärä vaihtelee, B:n arvo on laskettu siten, että ensin on katsottu, kuinka muuttunut paikkaluku olisi jakautunut ryhmittymän (vasemmisto tai oikeisto) eri puolueiden kesken, jos jakauma olisi ollut

sama kuin edellisissä vaaleissa, ja sitten laskettu näistä luvuista tapahtuneet voimasuhdemuutokset. N:llä on näitä oikeiston tai vasemmiston sisäisiä stabiliteettiarvoja laskettaessa merkitty ryhmittymän saama kokonaisedustajamäärä.

2.2. Stabiliateetti eri vaaleissa

Tauluun 2 on koottu edellä esitettyjen kaavojen perusteella lasketut eri stabiliateetit eli ennallaansäilymisprosentit kaikista II maailmansodan jälkeisistä edustajainvaaleista.

Tulosten mukaan eduskunnan kokoonpanon poliittinen kokonaisstabiliateetti on ollut keskimäärin 82.2 %. Toisin sanoen poliittista uudistumista on vaaleissa tapahtunut keskimäärin vajaa 18 %. Suurimmat muutokset ovat sattuneet heti ensimmäisissä sodan jälkeisissä vaaleissa vuonna 1945. Tällöin SKDL tuli voimakkaasti politiikkaan mukaan, samalla kun IKL:n oli luovuttava. Vuoden 1945 vaaleissa kokonaisstabiliateetti oli vain 69.3 %. Tämän jälkeen poliittiset voimasuhteet vakiintuivat nopeasti, ja vuoden 1954 vaaleissa saavutettiin tähänastinen huippu (90.8 %). Tästä on sitten taas

T a u l u 2. Stabiliateettien arvot eri vaaleissa II maailmansodan jälkeen sekä keskiarvot koko tutkitulta ajanjaksolta.

	1945	1948	1951	1954	1958	1962	1966	1970	X
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
KOKO EDUSKUNTA									
— Vasemmisto—oikeisto									
-stabiliateetti (1)	93.0	96.5	98.0	99.5	98.0	93.0	92.0	92.5	95.3
— Puolueiden voimasuh-									
teiden stabiliateetti (2)	72.0	92.0	94.5	97.0	92.0	93.0	88.5	85.5	89.3
— Henkilöstabiliateetti (3)	43.0	65.5	66.5	76.0	68.0	66.0	58.0	54.0	62.1
Kokonaisstabiliateetti (4)	69.3	84.6	86.3	90.8	86.0	84.0	79.5	77.3	82.2
VASEMMISTO									
— Puolueiden voimasuh-									
teiden stabiliateetti (5)	50.5	91.8	96.6	99.6	91.9	95.5	85.8	93.2	88.1
— Henkilöstabiliateetti (6)	41.4	67.4	67.7	78.4	68.3	72.4	54.4	61.4	63.9
Kokonaisstabiliateetti (7)	46.0	79.6	82.2	89.0	80.1	84.0	70.1	77.3	76.0
OIKEISTO									
— Puolueiden voimasuh-									
teiden stabiliateetti (8)	89.4	93.8	93.6	94.6	92.5	95.7	95.4	77.8	91.6
— Henkilöstabiliateetti (9)	44.6	63.9	65.4	73.8	67.7	61.1	61.9	48.2	60.8
Kokonaisstabiliateetti (10)	67.0	78.9	79.5	84.2	80.1	78.4	78.7	63.0	76.2

pikku hiljaa menty kohti suurempia muutoksia, viime vaalien arvo (77.3 %) olikin alhaisin vuoden 1945 jälkeen.

Osastabiliteettien arvoja tarkasteltaessa voidaan havaita, että vasemisto—oikeisto -stabiliteetti on säilynyt korkeana koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Viimeisimpiä vaaleja lukuun ottamatta, joissa stabiliteetin arvo näyttää vakiintuneen 92—93 %:n tienoille, sen kehitys on myötäillyt kokonaisstabiliteettia.

Tämä kokonaisstabiliteettia myötäilevä linja pitää vielä paremmin paikkansa puolueiden voimasuhteiden stabiliteetin kohdalla. (Kun puhutaan osastabiliteettien ja kokonaisstabiliteetin välisistä suhteista, on muistettava, että jo laskuteknisistä syistä ne ovat osittain riippuvaisia toisistaan, ja että C sisältää sekä A:n että B:n ja B vielä A:n, kuten aikaisemmin on jo huomautettu. Riippuvuutta käsitellään enemmän vielä tuonnempana.). Ainoa poikkeus on vuoden 1962 noottivaalit, jolloin stabiliteetti hieman kohosi, vaikka kokonaisstabiliteetti laski. Alhaisimmillaan puolueiden voimasuhteiden stabiliteetti oli vuoden 1945 vaaleissa (72.0 %). Syitä on käsitelty jo edellä. Vaikka viimeisimmissä vaaleissa stabiliteetti onkin laskenut, ei ole tultu vielä lähellekään vuoden 1945 tasoa.

Eniten eduskunnan kokoonpanossa on tapahtunut henkilövaihdoksia, kuten on ymmärrettävääkin. Erityisen alhainen henkilöstabiliteetti oli vuoden 1945 vaaleissa, jolloin »sodassa väsyneet» edustajat siirtyivät sankoin joukoin pois valtiopäivätyöstä, toiset vapaaehtoisesti toiset pakosta. Silloinen pääministeri J. K. Paasikivi oli vielä vauhdittamassa muutosta.¹³ Tämän jälkeen stabiliteetti kohosi aina vuoteen 1954 saakka, mutta vuodesta 1958 lähtien se on jälleen voimakkaasti laskenut.

Suuret henkilövaihdokset eivät ole harvinaisia Suomen eduskunnan historiassa, mutta yleensä ne ovat liittyneet yhteiskunnallisiin muutoksiin.¹⁴ Nyt sen sijaan ilman — ainakaan näkyvää — radikaalia yhteiskunnallista käymistilaa henkilövaihdokset ovat vuoden 1958 vaaleista lähtien jatkuvasti kasvaneet. Jos Suomessa yleensäkin on voitu puhua »ammattikansanedustajista»¹⁵, niin mikäli nykyinen suuntaus jatkuu, heidän lukumääränsä on jatkuvasti pienenemässä, tai ainakin heidän keskuudessaan tulee esiintymään entistä enemmän »kausityöttömyyttä».

Taulun 2 mukaan sekä vasemmiston että oikeiston sisäinen kokonaisstabiliteetti on ollut keskimäärin lähes samansuuruinen, noin 76 %. Suurin ero vasemmiston ja oikeiston välillä oli vuoden 1945 vaaleissa, jolloin vasemmiston sisäinen »uusjako» laski sen kokonaisstabiliteetin 46 %:iin.

Puolueiden voimasuhteiden stabiliteetti samoin kuin henkilöstabiliteetti-kin ovat melko orjallisesti seurailleet kokonaisstabiliteettia sekä vasemmiston että oikeiston sisällä. Edellinen oli vuoden 1945 vaaleissa alhainen vain vasemmistossa, kun taas henkilöstabiliteetti oli aallon pohjassa molemmissa ryhmittymissä. Henkilövaihdokset olivat siis lukuisia myös oikeistossa,

vaikka samanlaista »puolueremonttia» kuin vasemmistossa ei tapahtunutkaan. Oikeiston sisäisissä stabiliteeteissa huomio kiinnittyy vielä siihen, että viime vaaleissa ne kaikki jäivät alhaisemmalle tasolle kuin vuonna 1945.

Vuoden 1958 vaaleihin saakka vasemmiston ja oikeiston eri stabiliteettien arvojen muutokset ovat lähes poikkeuksetta olleet samansuuntaiset. Sen sijaan vuoden 1962 vaaleissa vasemmiston sisäisten stabiliteettien arvot kasvoivat, kun taas oikeiston sisällä vain puolueiden voimasuhteissa tapahtui aikaisempaa pienempiä muutoksia. Seuraavissa vaaleissa tilanne oli päinvastainen. Vasemmiston sisäinen stabiliteetti heikkeni kaikilta osiltaan. Oikeistossa näin tapahtui vain puolueiden välisissä voimasuhteissa, niissäkin erittäin niukasti. Viime vaaleissa tilanne kääntyi jälleen, nyt kaikkien eri stabiliteettien osalta. Tämä »sik-sak» johtuu siitä, että kolmissa viime vaaleissa voittaneen osapuolen — onpa se sitten ollut oikeisto tai vasemmisto — menestys ei ole jakautunut tasaisesti, vaan on koitunut harvan tai ainoastaan yhden puolueen hyväksi.

Erityisesti juuri vasemmiston ja oikeiston stabiliteettien välisen riippuvuuden tarkemman selvittelyn takia on taulussa 3 laskettu kaikkien eri stabiliteettien väliset korrelaatiot. Taulu on täynnä erittäin korkeita positiivisia korrelaatiokertoimia.

T a u l u 3. Eri stabiliteettien (ks. taulu 2) väliset Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimet.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
(1)	.61	.76	.77	.45	.65	.55	.36	.77	.66
(2)		.95	.96	.94	.93	.96	.44	.89	.78
(3)			.99	.85	.95	.92	.51	.95	.85
(4)				.87	.94	.93	.48	.95	.84
(5)					.91	.99	.15	.72	.55
(6)						.98	.30	.79	.67
(7)							.22	.78	.62
(8)								.67	.86
(9)									.95
(10)									

On kuitenkin muistettava, kuten jo aikaisemminkin on huomautettu, että tämä johtuu hyvin suurelta osalta laskuteknillisistä syistä. Ainoastaan vasemmiston ja oikeiston stabiliteettien välisissä korrelaatiokertoimissa ei tällaista teknistä korrelaatiota esiinny, ja sen tähden päähuomio kiinnitetään niihin.

Taulun 3 mukaan vasemmiston sisäinen puolueiden voimasuhteiden stabiliteetti ja oikeiston sisäinen puolueiden voimasuhteiden stabiliteetti ovat lähes täysin toisistaan riippumattomia (.15). Sen sijaan henkilövaihdokset näyttävät tapahtuvan sekä vasemmistossa että oikeistossa samanaikaisesti (.79). Tämä kohottaa myös kokonaisstabiliteettien riippuvuu-

den melko korkeaksi (.62). Vasemmiston sisäisiin puolueiden voimasuhteiden muutoksiin näyttävät liittyvän myös henkilövaihdokset oikeiston sisällä (.72). Oikeiston sisäinen puolueiden voimasuhteiden stabiliteetti ei puolestaan korreloi kovin voimakkaasti vasemmiston henkilövaihdosten kanssa (.30). Muutoinkin tämän osastabiliteetin muita suurempi riippumattomuus herättää huomiota.

2.3. Stabiliteetin kehityssuunta

Jo edellisessä luvussa on usein ollut viittauksia stabiliteetin kehitykseen tarkastelun kohteena olevan ajanjakson kuluessa. Jotta kysymys tulisi perusteellisemmin käsitellyksi, on taulussa 4 laskettu korrelaatio ajan ja eri stabiliteettien arvojen välille kahdelta ajanjaksolta, nimittäin vuosilta 1945—1970 ja 1954—1970. Positiivinen korrelaatio merkitsee ajan mukana kasvavaa stabiliteettia ja negatiivinen korrelaatio päinvastaista kehitystä.

Taulun 4 mukaan koko käsiteltävänä olevalta ajanjaksolta lasketut korrelaatiot ovat erittäin alhaisia vasemmisto—oikeisto -stabiliteettia lukuunottamatta (—.48). Näin ollen mitään selvää kehitystrendiä ei näiden korrelaatioiden avulla saada selville. Korkeintaan suuntaa antavana, jos sinäkään, voitaneen pitää sitä, että kaikki koko eduskuntaa koskevat korrelaatiot ovat negatiivisia.

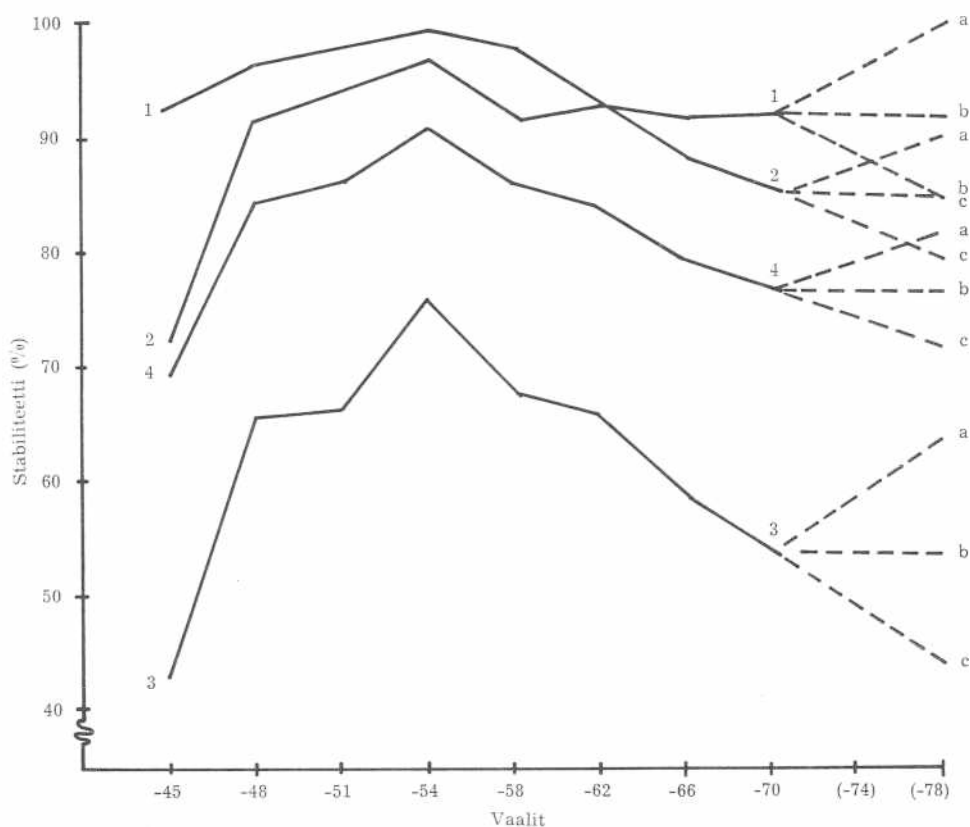
T a u l u 4. Eri stabiliteettien (ks. taulu 2) ja ajan väliset Spearmanin korrelaatiokertoimet vuosilta 1945—70 ja 1954—70.

Koko eduskunta	1945—1970	1954—1970
(1)	— .48	— .90
(2)	— .08	— .90
(3)	— .02	— 1.00
(4)	— .17	— 1.00
Vasemmisto		
(5)	+ .19	— .50
(6)	+ .10	— .80
(7)	+ .05	— .80
Oikeisto		
(8)	+ .14	— .20
(9)	— .09	— .90
(10)	— .26	— .90

Tulokseen ovat vaikuttaneet voimakkaasti ensimmäiset sodanjälkeiset vaalit, jotka olivat monessa mielessä poikkeukselliset. Jos sen sijaan laske-

taan korrelaatiot toiselle ajanjaksolle, joka alkaa vuoden 1954 vaaleista, joiden jälkeen käänne kohti alhaisempaa stabiiliteettia näyttää tapahtuneen, saadaan aivan eri luokkaa olevia tuloksia. Niiden mukaan kehityksen suunta on selvä ja voimakas: kohti yhä suurempia ja suurempia muutoksia. On kuitenkin muistettava, että tapausten lukumäärä on erittäin pieni — viisi (5) —, joten varmoja johtopäätöksiä on syytä välttää. Joka tapauksessa toisen ajanjakson korkeiden korrelaatiokertoimien osoittaman kehityksen syy kiinnostaa. Kuten aiemmin mainittiin Suomen eduskunnassa eivät suhteellisen suurten muutokset ole aivan ennen näkemättömiä, mutta yleensä ne ovat liittyneet johonkin suureen yhteiskunnalliseen kriisiin. Näinhän oli myös vuonna 1945. Nyt sen sijaan vuoden 1958 vaaleista alkaen kehitys on mennyt yhä epävakaampia vaaleja kohti, vaikka tämäntyyppisiä kriisejä — kenties vuoden 1962 vaaleja lukuun ottamatta — ei ole ollut havaittavissa. Kunkin yksittäisen vaalin kohdalla on melko helppo löytää syytä suuriin heilahduk-

Kuvio 2. Vasemmisto — oikeisto -stabiiliteetin (1), puolueiden voimasuhteiden stabiiliteetin (2), henkilöstabiiliteetin (3) sekä kokonaisstabiiliteetin (4) kehitys vuosina 1945—1970 ynnä tulevan kehityksen ennakointi.

siin: sosialidemokraattien sisäiset riidat vuonna 1958, noottikriisi vuonna 1962, protestivaalit vuonna 1966 jne., mutta sen sijaan on vaikeampi selittää sitä, miksi heilahdukset ovat jatkuvasti yhä suurempia ja suurempia. Nähtävästi tulokset kielivät yhteiskunnan jatkuvasta syvällisestä, mutta samalla rauhanomaisesta muutoksesta.

Mikä on sitten oleva kehityksen suunta? Kuvioon 2 on piirretty tähänastinen kehitys sekä mahdolliset tulevat kehityssuunnat. Edellä lasketut korrelaatiokertoimet tuntuisivat tukevan lähitulevaisuudessa vaihtoehtoa c. Jatkuvana kehityssuuntana se ei tietysti tule kysymykseen. Toinen vaihtoehto (b) olisi se, että stabiliteetti asettuisi nykyiselle tai nykyisestä vain hieman poikkeavalle tasolle. Vasemmisto—oikeisto -stabiliteetin viimeaikainen käyttäytyminen näyttäisi tukevan tämänsuuntaista kehitystä. Muut osastabiliteetit saattaisivat seurata perässä. Aaltoteorian (a) mukaan stabiliteetin tulisi puolestaan lähivaleissa alkaa jälleen kasvaa. On vaikea löytää syitä, jotka ainakaan pidempään puoltaisivat tätä vaihtoehtoa. Todennäköisimmiltä vaikuttavat siis vaihtoehdot b ja c.

2.4. Erityyppiset vaalit

Edellä on tarkasteltu stabiliteettien kehitystä eri vaaleissa. Seuraavassa on tarkoitus vaihtaa näkökulmaa ja tarkastella vaaleja käyttämällä mittapuuna eri stabiliteetteja. Taulussa 5 vaalit on luokiteltu sen mukaan, ovatko eri stabiliteettien arvot olleet keskimääräistä suurempia vai pienempiä.

T a u l u 5. Vaalien ryhmittely sen mukaan, ovatko eri stabiliteettien arvot suurempia vai pienempiä kuin niiden keskiarvo ($+ > \bar{x}$).

Koko eduskunta	-45	-48	-51	-54	-58	-62	-66	-70
(1)	—	+	+	+	+	—	—	—
(2)	—	+	+	+	+	+	—	—
(3)	—	+	+	+	+	+	—	—
(4)	—	+	+	+	+	+	—	—
Vasemmisto								
(5)	—	+	+	+	+	+	—	+
(6)	—	+	+	+	+	+	—	—
(7)	—	+	+	+	+	+	—	+
Oikeisto								
(8)	—	+	+	+	+	+	+	—
(9)	—	+	+	+	+	+	+	—
(10)	—	+	+	+	+	+	+	—
Yht. + -merkkejä	0	10	10	10	10	9	3	2

Taulun 5 mukaan kaikissa vuosien 1948 ja 1958 välisissä vaaleissa kaikki stabiliteetit ovat olleet keskimääräistä korkeampia. Kun vuoden 1945 suurten muutosten vaaleista oli selvitty, mentiin ensimmäisen kerran alle keskiarvon vasta vuoden 1962 vaaleissa. Tällöin vasemmisto—oikeisto -stabiliteetti alitti tuon rajan. Tätä heilahdusta seurasivat sitten vuoden 1966 vaaleissa suuret muutokset vasemmiston sisällä, ja ainoastaan oikeiston sisäiset stabiliteetit pysyivät enää keskiarvojen yläpuolella. Viime vaaleissa oli sitten oikeiston vuoro muovautua keskimääräistä voimakkaammin, mutta edellisiin vaaleihin verrattuna vain yksi osastabiliteetti enemmän laski alle keskiarvon, joten puhuminen shokkivaaleista tuntuu liioiteltulta.¹⁶ Vuoden 1966 vaalien jälkeen olisi pitänyt osata jo varautua totuttua suurempiin muutoksiin. Kokonaisuudessaan taulua 5 tarkasteltuaan jää vain odottamaan seuraavia »nollavaaleja».

3. Loppusanat

3.1. Menetelmästä

Tämän artikkelin yhtenä keskeisimmistä tehtävistä on ollut Suomen toisen maailmansodan jälkeisen eduskunnan kokoonpanon poliittisen kokonaisstabiliteetin mittaaminen. Artikkelissa on otettu se kanta, että vasemmisto—oikeisto -voimasuhteen muutokset, puolueiden voimasuhteiden muutokset sekä henkilövaihdokset ovat kaikki tyynni eduskunnan poliittisia muutoksia, tosin eriasteisia, mutta poliittisia kuitenkin. Kokonaisstabiliteetin eli ennal-laansäilymisprosentin määrittämiseksi on laskettu näiden eriasteisten muutosten prosenttiset osuudet edustajain kokonaismäärästä ja sen jälkeen vähennetty näiden aritmeettinen keskiarvo sadasta. Eriasteisia muutoksia ei ole siis millään tavalla »keinotekoisesti» painotettu, vaan niiden on annettu painottua automaattisesti sillä voimakkuudella, minkä niiden keskimääräinen riippuvuus aiheuttaa.

Käytettyä menetelmää vastaan saattaa olla hyvinkin terävää huomauttamista, mutta joka tapauksessa se on antanut mahdollisuuden verrata eri vaaleissa tapahtuneita kokonaisuutoksia eksaktisti toisiinsa. Eivätkä tulokset vaikuta mitenkään »tosiasioiden» vastaisilta. Käsittääkseni menetelmää voitaisiin käyttää myös muiden eduskunnan kanssa analogisten elinten, esimerkiksi kunnallisvaltuustojen tutkimiseen. Samoin hallitusten poliittisen stabiliteetin tutkiminen tällä tavalla voisi osoittautua mielenkiintoiseksi.

3.2. Tuloksista

Tulokset voitaneen tiivistää kahteen päähavaintoon. Ensimmäkin eduskunnan poliittinen kokonaisstabiliteetti on ollut toisen maailmansodan jäl-

keen varsin korkea, keskimäärin 82 % tässä käytetyllä menetelmällä mitatuna. Toiseksi stabiliteetti on vuoden 1954 vaalien jälkeen jatkuvasti laskenut. Toisin sanoen samaan aikaan kun poliittiset puolueet ovat saamassa yhä virallisemmän aseman hallintokoneistossa, samaan aikaan valitsijakunnan riippumattomuus niistä kasvaa. Tämä äänestäjien itsenäisyyden lisääntyminen on havaittu myös muissa maissa.¹⁷ Kuitenkin vasta syiden kokonaisvaltainen selvittäminen antaisi vankan pohjan tulevan kehityksen ennakkoinnille.

3.3. Jälkikirjoitus

Edellä olevan artikkelin olen kirjoittanut kevättalvella 1971. Silloin viimeisimmistä edustajainvaaleista oli kulunut vain vuosi, eikä uusien vaalien yleensä arveltu tapahtuvan ainakaan ennen vuoden 1972 kunnallisvaaleja. Toisin kuitenkin kävi, ja koska olen artikkelissani pohdiskellut stabiliteetin tulevaa kehitystä, katson velvollisuudekseni tarkastella hieman myös vuoden 1972 vaaleja.

Kuten muistettaneen, stabiliteetti oli vuoden 1954 vaalien jälkeen jatkuvasti laskenut, toisin sanoen vaaleissa oli tapahtunut yhä suurempia ja suurempia muutoksia. Se, kuinka kävi vuoden 1972 hajotusvaaleissa, selviää pääpiirteittäin seuraavasta asetelmasta, johon on merkitty eri stabiliteettien arvot:

	Koko eduskunta	Vasemmisto	Oikeisto
	%	%	%
— Vasemmisto—oikeisto -stabiliteetti	98.0	.	.
— Puolueiden voimasuhteiden stabiliteetti	96.5	99.3	96.4
— Henkilöstabiliteetti	77.0	78.3	75.9
Kokonaisstabiliteetti	90.5	88.8	86.2

Tuloksen mukaan vuosien 1958—70 kehitys yhä epävakaampia vaaleja kohti ei ainoastaan katkennut, vaan samalla harpattiin lähes täsmälleen vuoden 1954 vaalien tasolle, jolloin tapahtui kaikkein vähiten muutoksia toisen maailmansodan jälkeen. Harppaus koski kaikkia osastabiliteettejakin; vasemmiston ja oikeiston voimasuhteet muuttuivat vain 4:llä, puolueiden voimasuhteet vain 7:llä, ja henkilövaihdoiksi tapahtui edellisen vaalien tulokseen verrattuna 46 (35 uutta, 3 edelliseen eduskuntaan kesken kautta tullutta ja 8 aikaisemmin eduskunnassa ollutta). Vuosien 1954 ja 1972 vaalit muistuttavat muutoinkin melkoisesti toisiaan. Molemmat ovat hajo-

tusvaaleja, ja molempien syynä oli eduskunnan kykenemättömyys saada aikaan ja pitää koossa toimintakykyistä enemmistöhallitusta. Ja kuten todettu, kansan vastauskin oli molemmissa sama: entisellä kokoonpanolla vaan...

Onko sitten suurimuutoksisten vaalien aika ohi? Tuskinpa. Vaalikauden lyhyys ja vaalien yllättävyys (kaikesta huolimatta!) suosivat korkeaa stabiliteettia, joten näiden vaalien perusteella ei voida tulevaisuutta ennakoita mitenkään. Pitäisinkin vuoden 1972 vaaleja vain vuoden 1970 vaalien jatkovaaleina, joissa suoritettiin niiden tuloksen hienosäätö.

LÄHDEVIITTEET

¹ Esimerkkeinä tämäntyyppisestä tutkimusotteesta mainittakoon *Davies, James C.*: Political stability and instability: some manifestations and causes. *The Journal of Conflict Resolution* 1/1969 s. 1—17, *Feierabend, Ivo K.*: Exploring political stability: a note on the comparative method. Summary of proceedings of the Western Political Science Association s. 18—19. *The Western Political Quarterly* 3/1962, *Feierabend, Iso K. & Feierabend, Rosalind L.*: Aggressive behaviors within politics, 1948—1962: a cross-national study. *The Journal of Conflict Resolution* 3/1966 s. 249—271, *Lipset, Seymour M.*: Some social requisities of democracy: economic development and political legitimacy. *The American Political Science Review* 1/1959 s. 69—105, *Lipset, Seymour M.*: Political man. London 1960. Er. s. 45—60 ja *Väyrynen, Raimo*: Poliittinen kehitys: teoreettisia ja empiirisiä ongelmia. Tampereen Yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 10/1969.

² Tätä toista, kapea-alaisempaa tutkimustyyppiä edustakoot *Mereiman, Richard M.*: Electoral instability and the American party system. *The Journal of Politics* 1/1970 s. 115—139, *Pesonen, Pertti*: Valtuutus kansalta. Vammala 1965. Er. s. 101—106 ja 357—365, *Pesonen, Pertti*: Political parties and the Finnish Eduskunta: voters' perspectives, party nominations, and legislative behavior. Tampereen Yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 17/1970 Er. s. 10—17, *Suhonen, Pertti*: Puoluekannan pysyvyys ja äänestäjien siirtymävirrat vaalikaudella 1966—1970. Valtio-opin yleisen linjan sivulaudaturtutkielma Tampereen Yliopistossa kevätlukukaudella 1971. Tampereen Yliopiston kirjasto. *Särilvik, Bo*: Political stability and change in the Swedish electorate. *Scandinavian Political Studies* 1/1966 s. 188—222.

³ Ks. *Väyrynen* ma. s. 29—32.

⁴ *Lipset* ma. s. 74 ja *Lipset* mt. s. 45—49.

⁵ *Feierabend & Feierabend* ma. s. 253, *Pesonen* mt. s. 101—106 ja 357—365, *Pesonen* ma. s. 10—17 ja *Suhonen* mainittu sivulaudaturtutkielma s. 1—6 ja 38—40.

⁶ *Nousiainen, Jaakko*: Suomen poliittinen järjestelmä. Kolmas, tarkistettu painos. Porvoo 1967. S. 53.

⁷ *Noponen, Martti*: Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa. Porvoo 1964. S. 328.

⁸ Ks. *Lakeman, Enid*: How democracies vote. Third and revised edition. London 1970. Er. s. 98—103 ja *Pedersen, Mogens N.*: Preferential voting in Denmark: the voters' influence on the election of folketing candidates. *Scandinavian Political Studies* 1/1966 s. 166—187, Er. s. 167—172.

¹⁰ *Pesonen* mt. s. 323 ja *Pesonen* ma. s. 18.

¹¹ *Pesonen* ma. s. 18.

¹² *Pesonen* mt. s. 325.

¹³ Ks. Vp. 1944, P II, s. 1236—1238.

¹⁴ *Noponen* mt. s. 73—76 ja 286—290.

¹⁵ *Noponen* mt. s. 324—328.

¹⁶ Yksi vuoden 1970 edustajainvaaleja käsittelevä teos on *Silvasti*, Eero (toim.):
Shokkivaalit. Hämeenlinna 1970.

¹⁷ *Merelman* ma. Er. s. 116—117.